

יארא קאסם מחאג'נה: כביש 65

תערוכה בשני חלקים:

כביש 65 (בית) | גלריה לחם ושושנים, שביל המרץ 3, קומה 1

כביש 65 (גינה) | בית הבאר, סלמה 6, יפו

אוצרות: לאה אביר, ריקי אלקיים

6 בנובמבר - 20 בדצמבר, 2025

התערוכה "כביש 65" של יארא קאסם מחאג'נה מתקיימת במקביל בשני חללי אמנות בתל אביב-יפו – גלריה לחם ושושנים ובית הבאר. שני חלקי התערוכה נפתחו בימים עוקבים ומוצגים במקביל. התערוכה כוללת עבודות מיצב, פיסול, רובטיקה, ציור, קרמיקה ועוד. "בית" ו"גינה", שמות חלקי התערוכה שמוצגים בכל אחת מהגלריות, מפרקים ומחברים מחדש דיוקן של בית עקור דרך נוכחות ודרך היעדר.

התערוכה, על שני חלקיה, היא תוצר של תהליך עבודה רב-שנים, שבו עקבה האמנית אחר אופני התנגדות אפשריים של בעלי חיים לכיבוש של אדמה וניכוסה, בין אם מדובר בחיות נכחדות ובין אם במינים פולשים. בלב התערוכה עומדת החוויה הפנימית של עקירה ופליטות. כמי שהיא דור שלישי לפליטים פלסטיניים – לחורבן, לתקווה ולגעגוע – היא עומדת בפני האפשרות להפוך לפליטה בעצמה ולאבד את הבית בו גדלה. את המרחב-זמן הרגשי, הפוליטי והקיומי הזה האמנית מאכלסת בחפצים ובדמויות אנושיות וחיתיות, שמנסים למצוא את דרכם בסביבה לא מוכרת.

בגלריה לחם ושושנים – כביש 65 (בית) – חלל הגלריה הופך לפנים של בית, שבו מתרוצצים רובוטים פונקציונליים כמו חיות מחמד תזזיתיות. מה שנראה כמו הווה פעיל מלא בסימני עבר ודורש מהצופה להתמקם ולהחליט על היחסים שייצר עם מרכיבי הבית ושוכניו.

בגלריית בית הבאר (גינה) המבנה העתיק ששימש כמקור המים לפרדסים היפואיים מתכסה באורנמנטים איסלמיים צבעוניים ועליהם מתגלים בעלי החיים בסצנות שונות הממזגות את הטבע והאדם בחיבורים מפתיעים ועדינים.

מחאג'נה מפרטת את השאלות שהובילו אותה בתהליך יצירת התערוכה: "מי אוחז בכוח? למי ניתנת זכות הקיום? מה נוכל לשאת עמנו ומה נצטרך להשאיר מאחור? איך העבר ממשיך ומעצב את צורתו של העתיד? מה בכל זאת נותר צפוי בימים של חוסר יציבות? מי ומה מלווים את האדם ומשמשים לו חברה? מה משמעותה של חמלה וסיוע בתוך חוויית העקירה? ולבסוף, מהן בעלות ושייכות?"

יארא קאסם מחאג'נה נולדה ב-1993 בכפר מועאווייה למשפחות שגורשו מבתייהן ב-1948. היא חיה ועובדת במועאווייה וסיימה בהצטיינות תואר ראשון ושני באמנות באוניברסיטת חיפה. מחאג'נה היא מייסדת-שותפה של פלטפורמה דיגיטלית שמחברת בין אמנים פלסטיניים. היא הציגה תערוכות יחיד בחיפה, בקהיר ובשוויץ, והשתתפה בתערוכות קבוצתיות בחללי תצוגה שונים, בין השאר במוזיאון לאמנות האיסלאם, במוזיאון הכט ובבית הגפן בחיפה, במרכז אדמונד דה רוטשילד, בגלריה לאמנות אום אל פחם, בביאנלה האוטונומית לאמנות בתל אביב-יפו.

בנוסף, כלולות בתערוכה כמה עבודות מופשטות, שקשורות במבטים עיוורים ובמה שאי אפשר להביט בו: שתי סקנוגרמות (פוטוגרמות באמצעות סורק) שחורות-לבנות שנעשו באמצעות סריקה של נייר צילום אנלוגי מקופל. בפינות החלל אפשר להשגיח בכלים שהאמן מצא באזור העוטף, שתוכן ומראן מלאי משמעויות אבל הם חתומים וסגורים.

על כביש 65 של יארא קאסם מחאג'נה

פאדי פאר

"קהילות המשולש, הכוללות את כפר קרע, ערערה, באקה אל-ערביה, אום אל-פחם, קלנסווה, טייבה, כפר קאסם, טירה, כפר ברא וג'לג'וליה, מזהות את עצמן במידה רבה כפלסטיניות. קהילות אלה יועדו להיות תחת שליטה ירדנית במהלך המשא ומתן על קווי שביתת הנשק בשנת 1949, אך ישראל שמרה עליהן מסיבות ביטחוניות, שמשמעותן פחתה מאז. חזוננו מקווה לאפשרות שהצדדים יסכימו על שינוי גבולות ישראל באופן שבו קהילות אלה יהפכו לחלק מן המדינה הפלסטינית."

* מתוך מסמך חזון לשלום ושגשוג (Peace to Prosperity) שפרסם הבית הלבן בינואר 2020.

עקירת אדם מביתו ומארצו איננה פעולה רגעית, אלא נקודת שיא בתהליך מתמשך: תהליך שמתחיל בהתגבשות אידאולוגיה המניחה את יסודות העקירה, ממשיך בהתפתחות איטית והדרגתית של כוונת המעשה, ורק בשלב הסופי מתממש בפעולה הפיזית של הגלייה והעתקה. בתוך כך, האדם הנעקר מצוי במצב מתמשך של לימינליות, שההייה בין זמניות לקביעות, המציבה אותו על הציר שבין עקירה שתמיד כבר החלה, ותמיד עוד נמשכת.

כביש 65 הוא אחד הצירים המרכזיים והחשובים בצפון הארץ, המשמש כעורק תחבורתי ראשי המחבר בין דרום הארץ לצפונה. הכביש עובר בסמוך לעיר אום אל-פחם, עיר הולדתה של האמנית יארא מחאג'נה, ואף חוצה אותה בפועל, ומפריד בין שכונת עין אברהים לבין שאר חלקי העיר. כביש 65 נטען במטען פוליטי במסגרת תוכנית חילופי השטחים, שהוצגה לראשונה במאי 2004 על ידי אביגדור ליברמן, בתפקידו אז כשר התחבורה. במסגרת אותה תוכנית נדונה האפשרות כי חלקה של אום אל-פחם, המוגדר ומוקף בידי כביש 65, יועבר לשטחי הרשות הפלסטינית כחלק מפתרון כולל ל"סכסוך הישראלי-פלסטיני". הצעה זו שבה ועלתה בשיח הציבורי והבין-לאומי בשנת 2020, עם פרסום "תוכנית השלום" של נשיא ארצות הברית דאז, דונלד טראמפ, שכללה הצעה דומה.

בתערוכה זו מגייסת יארא קאסם מחאג'נה את הסמליות הטעונה של כביש 65 כציר של הפרדה, העתקה ועקירה המצויה במצב של השהיה מתמשכת. היא חוזה בית פלסטיני עקור השוכן בתוך גבולותיו של כביש 65, ובונה זירה לנרטיב חזותי רב-שכבתי, שמפגיש את עקירתו הראשונה של הפלסטיני ב-1948 עם עקירה חדשה נוספת. היא בוחנת את הקשר בין העקירה הראשונית לבין הלקחים שנלמדו (או שלא נלמדו) בניסיון להיערך לעקירה שעשויה לשוב. לצד זאת, היא מציבה שאלות אנושיות ויומיומיות: מה הופך לנחוץ? מה משאירים מאחור? מה נכון להכין, אם הרגע לעזוב יחזור שוב? וכיצד יגן הבית על עצמו?

התערוכה מתפרשת על פני שני חללים שונים. בגלריה לחם ושושנים בקרית המלאכה, ניצבים אובייקטים שונים היוצרים מרחב ביתי פלסטיני עקור המבוצר בחפצים שנועדו להגן עליו, חלקם נושאים פונקציה מעשית וחלקם להגנה סמלית: כלב שמירה, רובוט שמשקה את הצמחים, מדפסת המתעדת את הנכנסים לבית ומנורה השומרת על חומו של החלל, כך שכאשר ישובו בעליו, ימצאו

אותו חמים ומואר. ובמרכז התרבות בית הבאר ביפו, מקום המשמש באופן אירוני דוגמה לבית עקור, מוצג מיצב וידאו המתאר מסע סוריאליסטי של צעירה בעולם מעוות הנשלט בידי כוחות זרים, במאבקה לשחרר את עצמה ואת סביבתה ממערכת של פיקוח ודיכוי, בטרם תאבד את זהותה וזיכרונה. זאת לצד ציורים הנטועים במסורת העיטור האיסלאמית, הבוחנים את יחסי הגומלין בין האדם, החיה והטבע בתוך רצף של עקירה מתמשכת.

תערוכה זו היא המשך טבעי לעשייתה התיעודית של מחאג'נה, המשלבת תיעוד היסטורי עם עדויות אישיות וסיפורים מקומיים, המשחזרים את זיכרון הנכבה ואת חוויות העקירה. זהו תיעוד שהתחיל ממוקם אישי ומשפחתי ועם הזמן הפך לחלק אינטגרלי מעבודתה האמנותית, ככלי ליצירה חזותית של סיפורים, לעיתים טרגיים ולעיתים הומוריסטיים, החוקרים את הנוף והבית הפלסטיני כמרחב פעיל של זיכרון והתנגדות; כמרחב שבו הסיפורים, החפצים והסביבה הופכים לשפה חזותית החושפת את שבריריות ההישרדות אל מול הזהות השומרת על רציפות, הממשיכה להתגלגל מעבר למרחב הפיזי ולזמן ההיסטורי.